

Eesti keele õppimine kodus ja koolis

Tekn. dr Ivar Paljak andis ülevaate eesti keele õppimise võimalustest:

Prof. Hansegård Umeås lõi mõiste poolkeelsus (halvspråkighet) ja defineerib seda kui puudulikku keelekasutamise võimet nii emakeeles või võõrkeeltes. Hansegård väidab ka, et noor muutub poolkeelseks, kui tal varases eas - tähendab enne kui keel on veel välja kujunenud - kontakt emakeelega jääb väheseks.

Ka eesti perekondades on risk poolkeelsuseks olemas. On tavaline, et lapsed kuni koolieani elavad peamiselt eestikeelses miljöös, aga kooli minnes hakkab rootsi keel äkki tugevasti domineerima. Normaalne eesti laste juures on, et ööpäeva ärkveloleku 16 tunnist on rootsi keele mõju 14 tundi ja eesti keele mõju seega maksimaalselt 2 tundi heal juhul.

Meie sooviks on, et me lapsed saaksid vähemalt kahekeelseteks, s.t. et nad omandaksid nii eesti kui rootsi keele normaalses ulatuses. Hansegårdi teooria järele tuleb meil seega panna suurt rõhku emakeele õppimisele nii kodus kui koolis kogu kasvuperioodi jooksul, et vältida poolkeelsust ka rootsi ja teiste keelte õppimisel.

Palju näiteid vihjavad sellele, et kodu mõju emakeele juurdumisele on kõige olulisem. Tunnen isiklikult mitmeid Rootsis sündinud eestlasi, kes pole eesti keeles üldse kooliõpetust saanud, aga valdavad vähemalt kõnes eesti keelt ladusalt ja ilma aktsendita. Samaaegselt tunnen hulgaliselt eesti noori, kes on lõpetanud eesti algkooli, aga valdavad eesti keelt puudulikult.

Teeksin sellest järelduse, et kodu mõjust võib piisata noorele emakeeles rahuldava taseme saavutamiseks. Seevastu, kui puudub kodus pandus korralik alus eesti keelele, on väljavaated väikesed, et ka kool ja seltskond suudaksid oluliselt keeleoskust parandada. Teadlikkude vanemate käes on seega noorte keeleoskuse võti - nii emakeeles kui rootsi keeles.

Mida saaks kodus emakeele õpetuse alal ära teha?

1. Eelduseks on loomulikult normaalne kontakt vanemate ja laste vahel. Vanemate huvi laste käekäigu vastu. Mõlemipoolne südamlük suhtumine, hea vahekord. Lastega tegeletakse meelsasti ja tihti. Võetakse neid kaasa teatrisse, kontserdile, näitusele, kinno ja loodusesse. Kasutatakse kõiki võimalusi mõttevahetuseks söögilauas ja mängides. Abistatakse kui vaja koolitööde juures jne. Kasutatakse ära lapse koostöötahelist perioodi enne puberteedi aega. Liiga tavaline on olukord, kus vanemad pärast päevatööd ei suuda mobiliseerida küllalt huvi lastega kontaktiks, vaid terve pere veedab suure osa õhtust TV-d vaadates või igaüks oma nurgas. Nii saab 16-st ärkveloleku tunnist 16 rootsi keele mõju tundi ööpäevas ja lapsed võõrduvad oma emakeelest.

Teades neid riske eraldab teadlik vanem ühe osa õhtust oma lastega tegelemiseks ja pühendab nädalalõpud oma perekonnale.

2. Kõigile on selge eestikeelse kirjanduse lugemise vajadus ja lastevanemate koosolekutel kurdetakse ikka, et lapsed ei loe eestikeelset kirjandust ja et meil pole küllaldaselt eestikeelseid noorsooraamatuid.

Ma ei ütleks, et probleem tänapäeval seisneb selles, et meil puuduks eestikeelne noorsookirjandus - pääle paguluses 33 aasta vältel ilmunud suhteliselt mitmekesise laste- ja noorsooraamatute valimiku saadavad onud-tädid kodumaalt laste- ja noorsookirjandust, mis suurelt osalt on propagandavaba ja kõlbab hästi lugeda. Ei - probleem on siiski kättevõtmises, lugemise alustamises.

Olen arvamusel, et eestikeelsete raamatute lugemise tava laste juures tuleb soetada enne puberteedi aega, alustades nii vara kui võimalik, perioodil kui lapsed on veel vormitavad ja koostöötahelised. Loomulikult on siin vaja vanemate suunamist ja ka sunni kui vaja. Heaks reegliks on luua rutiin - laps loeb vaheldumisi ühe eestikeelse raamatu ja ühe rootsikeelse raamatu. Eesti kool peaks ka siin oma abi andma. Puberteedi ajal eesti keeles lugemise alustamine on juba hilja - siis pole enam eeldusi, et noortest saaks eestikeelse kirjanduse lugejaid - selles esinev miljöö

ja keel on liiga võõras, et noor vabast tahtest võtaks raamatut kätte. Ja sunniviisil lugemine tekitab ainult vimma nii sundija kui loetava vastu. Tammsaare "Tõde ja õigust" loevad Rootsis ainult need eesti noored, kes juba 3-aastaselt hakkasid eesti aabitsat lugema.

Nüüd mõni sõna eesti keele õppimisest koolis.

Kooliikka jõudes on sisserändajate ja vähemuste lastel tänapäeval Rootsis üsna soodsad võimalused saada emakeelset õpetust. Täna tunnelraudteega siia sõites nägin vagunis Stokholmi kommuuni poolt välja pandud 10-keelset reklaami silti:

"Tee uue keele juurde läheb oma keele kaudu. Sisserändajate lastel on õigus edasi arendada oma kodukeelt mängukoolis ja koolis".

Meile, etableeritud minoriteedile pole see idee enam uus. Meil on juba olemas oma koolide ja täienduskoolide võrk.

Alates 1945. aastast töötab Stokholmis Eesti algkool, mis 32 aastase tegevuse vältel on välja lasknud ligi 1000 eesti noort ja kujunenud meie rahvusgrupi üheks keskseks institutsiooniks. See õppeasutus on koos Göteborgi Eesti Algkooliga ainukesed korralised täisajaga eesti koolid väljaspool Eestit. Õpetajate ridades on osaliselt tekkinud generatsioonivahetus, aga mõlemad koolid jätkavad tegevust. Õpilasi võiks olla rohkem! Peamiseks probleemiks on asjaolu, et perekonnad asuvad elama ikka kaugemale Stokholmi tsentrumist ja ei saa nii hõlpsasti enam tuua lapsi eesti kooli. On käimas läbirääkimised kooliküüdi organiseerimiseks kommuuni kulul.

Samuti käivad läbirääkimised Stokholmi kommuuniga põhikooli kõrgastme asutamiseks Stokholmis.

Eesti keele õppimine käib Stokholmis pääle eesti algkooli veel eesti täienduskeskkoolis ja gümnaasiumis, mis töötavad õpperingide korras, kahjuks liiga väheste õpilaste arvuga. Kui saab teoks kõrgaste, oleks meil eesti ühiskonnas Stokholmis normaalne 9-aastane eesti kool.

Eesti lastel, kel puudub võimalus osa võtta eesti oma koolide õppe-tegevusest, on nüüd Rootsis ka teisi võimalusi emakeele õppimiseks.

Nagu me kõik teame, on rüüripäeva otsuse järele sisserändajate ja minoriteetide lastel õigus saada kommuuni kulul emakeelset õpetust eelkooli eest peale kuni gümnaasiumini.

Kommuun on kohustatud informeerima sellest võimalusest ja vajaduse korral korraldama vastavat õpetust. Koolidevalitsuse eksperdi Mai Beijeri järele on praegu põhikoolis õigus õppida kodukeelt vähemalt 2 tundi nädalas - või nii palju kui lapsel on vaja (varem oli piiriks 4 tundi nädalas).

Gümnaasiumis on võimalik õppida eesti keelt nn C-keelena, mis annab gümnaasiumi lõputunnistusele hinde eesti keeles - see eeldab eesti keele õpetust 3 aasta jooksul 3 tundi nädalas ja peaks juba andma üsna hea aluse eesti keelele. Suur-Stokholmis töötab 4 eesti pedagoogi rootsi koolides eesti laste gruppidega põhikooli kõrgastmes ja gümnaasiumis. Eriti elav on õppetegevus Eriksdali koolis - kuhu lähevad edasi õppima suur osa õpilastest eesti algkooli kuuest klassist.

Suur-Stokholmis saavad niimoodi eesti keele lisaõpetust umbes 70 eesti noort. On ilmne, et eesti noori, kes end peavad eestlasteks, on mitu korda rohkem Stokholmi piirkonnas.

Miks ei kasuta rohkem eesti noori ära võimalust eesti keele lisatundideks rootsi kooli juures või eesti täienduskoolide juures? Siin lasub vanematel ja ka vanavanematel suur vastutus. Ma ei usu, et eesti lastevanemad lepiksid, et nende lapsed jääksid poolkeelseks.